

Lausunto uudistetusta sopimusluonnoksesta oikeudellisesti sitovasta asiakirjasta ihmisoikeuksista monikansallisten yhtiöiden ja muiden yritysten toiminnassa

Ulkoministeriö
pilvi.rama@gov.fi
kirjaamo.um@gov.fi

29.9.2023

Suomalaiset kehitysjärjestöt Fingo ry kiittää mahdollisuudesta lausua oikeudellisesti sitovasta asiakirjasta ihmisoikeuksista monikansallisten yhtiöiden ja muiden yritysten toiminnassa eli ns. UN Treatyn uudistetusta sopimusluonnoksesta, joka julkaistiin heinäkuussa 2023. Tätä lausuntoa ovat olleet valmistelemissa myös Kansainvälinen Solidaarisuussäätiö sr, SaferGlobe ry ja Suomen Lähetysseura ry.

Sopimusluonnokseen on tehty paljon sopimustekstiä selkeyttäviä ja sitä pääosin tiivistäviä, mutta osin myös täydentäviä muutosehdotuksia. Muutosehdotukset ovat pitkälti hyviä, mutta mukana on myös sopimuksen painoarvoa heikentäviä ehdotuksia tai sisäisesti ristiriitaisia kohtia. Esitämme alla niiden osalta tarkentavia huomioita.

Tiivistyksen myötä on jonkin verran poistettu tarkentavia viittauksia kansalaisyhteiskuntaan, paikallisyhteisöihin tai tiettyihin paikallisyhteisöryhmiin. Mukana on kuitenkin edelleen tärkeitä kirjauksia erityisesti ihmisoikeuspuolustajien, mutta myös yleensä kansalaisyhteiskunnan roolin merkityksestä sekä niiden suojelun tarpeesta ja oikeudesta siihen. Joihinkin kohtiin on tehty myös tärkeitä täydennysehdotuksia, kuten johdanto-osion kohdan PP13 (“**Emphasizing that civil society actors, including human rights defenders, have an important and legitimate role in promoting the respect of human rights by business enterprises, and in preventing, mitigating and in seeking effective remedy for business-related human rights abuses, and that States have the obligation to take all appropriate measures to ensure an enabling and safe environment for the exercise of such role**”) ja artiklan 5.2. loppuun (“**States Parties shall take adequate and effective measures to guarantee a safe and enabling environment for persons, groups and organizations that promote and defend human rights and the environment, so that they are able to exercise their human rights free from any threat, intimidation, violence, insecurity, harassment, or reprisals.**”). Ehdotetut lisäykset on lihavoitu.

Sen sijaan on valitettavaa ja huolestuttavaa, että uudistetusta luonnoksesta on poistettu kaikki viittaukset ilmastoon. Tätä muutosta ei voi pitää perusteltuna. Ilmastomuutosta tarkastellaan kansainvälisessä politiikassa ja lainsäädännössä ihmisoikeuksia korostavassa viitekehyksessä ja siten on johdonmukaista, että tämä painotus koskee myös yksityisen sektorin ihmisoikeusvastuiden säätelyn vahvistamista. Käytännössä painotus näkyy siinä, että viime vuosina yrityksiä (ja valtioita) vastaan on nostettu oikeuskanteita koskien riittämättömiä toimia ilmastokriisin suitsimiseksi, ja nimenomaan pohjautuen ihmisoikeuksien turvaamisen epäonnistumisina, koskien esimerkiksi oikeuksia terveelliseen ja turvalliseen ympäristöön.

Luonnoksesta on lähes kokonaan poistettu myös viittaukset ympäristöön ja mukana olevat, ovat joko välillisiä viittauksia, kuten artiklassa 5.2. (“States Parties shall take adequate and effective measures to guarantee a safe and enabling environment for persons, groups and organizations that promote and **defend human rights and the environment**, so that they are able to exercise their human rights free from any threat, intimidation, violence, insecurity, harassment, or reprisals.”) tai viittaavat toimintaympäristöön. Tehdyt poistot tarkoittavat, että päivitetty luonnos poikkeaa merkittävästi YK:n ohjaavista periaatteista ja OECD:n huolellisuusvelvoitteet ohjeistuksesta.

Esitämme, että luonnokseen palautetaan huomioita ilmastosta ja ympäristöstä sekä mainitaan Rion julistus ympäristöstä ja kehityksestä. Mahdollisia kohtia ovat ilmaston ja ympäristön osalta esimerkiksi johdanto-osion PP10 ja artiklan 6.4. kohta a. Rion julistuksen osalta ainakin yksi soveltuva kohta on johdanto-osion PP3.

Myös ihmisoikeuksia koskevan huolellisuusvelvoitteen määritelmä (Artikla 1: Definitions, 1.8) poikkeaa YK:n ohjaavien periaatteiden ja OECD:n ohjeistojen määritelmistä. **Sopimusluonnoksen määritelmän tulisi olla linjassa kansainvälisten standardien kanssa ja viitata myös potentiaalsiin vaikutuksiin** (“actual or potential impacts”) sekä huolellisuusvelvoitteen olevan luonteeltaan jatkuva prosessi. Huolellisuusvelvoitteen prosessiin tulee [OECD:n due diligence -ohjeistuksen](#) mukaisesti lisätä myös huolellisuusvelvoitteen prosessin kohdat 1 (Embed responsible business conduct into policies and management systems) ja 6 (Provide for or cooperate in remediation when appropriate).

Konfliktialueiden erityisyyden huomioiminen on karsiutunut luonnoksessa vain toimeenpanon artiklaan 16.3. Aikaisemmissa versioissa se on ollut joko luonnokseen kirjattuna tai siitä on tehty ehdotuksia niin johdanto-osiossa (PP6) kuin artikloissa 2 (kohdat c ja e), 4.2. (kohta a) ja 6.4. (kohdat c, f, g).

Esitämme, että luonnoksessa tulisi huomioida kattavasti ja läpileikkaavasti korotetun huolellisuusvelvoitteen tarve kriisialueilla. Tähän tarjoaa neuvoa *Heightened Human Rights Due Diligence for Business in Conflict-Affected Contexts – A Guide* -raportti, jonka ovat julkaisseet UNHR, Business and Human Rights ja UNDP. Siinä painotetaan, että ennaltaehkäisy ja toipuminen kriisitilanteissa edellyttävät kokonaisvaltaista lähestymistapaa, että erityisesti konfliktialueilla koordinoitu toiminta on välttämätöntä rauhan ja vakauden ylläpitämiseksi ja että yksityinen sektori ja liike-elämä voivat merkittävästi joko ruokkia tai lieventää jännitteitä. Opas tarjoaa käytännön ohjeita yritysten vastuulliseen toimintaan konfliktialueilla.

Artiklojen 1.8. ja 2 kirjaukset antavat kuvan, että sopimuksessa käytännössä hyväksyttäisiin haitallisten ihmisoikeusvaikutusten aiheuttaminen, kun niitä pyrittäisiin vain vähentämään. Haitalliset ihmisoikeusvaikutukset tulee kuitenkin estää sekä ihmisoikeusriskejä lieventää ja vähentää. **Näihin artikloihin tulee kirjata oikeanlaiset sanamuodot**, johdanto-osion (PP12) mukaisesti: “avoiding causing or contributing to human rights abuses” sekä “preventing human rights abuses or mitigating human rights risks”.

Artiklasta 8 on puhtaassa versiossa ilmeisesti jäänyt vahingossa pois kohta 8.7. Se ongelmallinen kohta, koska se rajoittaa – YK:n ohjaavien periaatteiden (UNGP) vastaisesti – yritysten oikeudellisen vastuun vain niihin tilanteisiin, joissa yritys kontrolloi, johtaa tai valvoo haitallisia ihmisoikeusvaikutuksia aiheuttanutta toimijaa. Yrityksiltä tulee kuitenkin kattavammin tuottamuksellisessa vastuussa ihmisoikeusrikkomuksista, joita ne ovat aiheuttaneet itse tai niiden

kontrolloimat yritykset. Lisäksi yritysten tulee olla oikeudellisessa vastuussa tilanteista, joissa ne ovat myötävaikuttaneet haitallisten ihmisoikeusvaikutusten syntymiseen ja joissa asianmukainen huolellisuus olisi voinut estää haitallisen ihmisoikeusvaikutuksen syntymisen.

Kiinnitämme oikeudellisen vastuun osalta (Artikla 8) huomiota Finnwatchin tavoin niihin heikkouksiin, jotka ovat olleet esillä jo aikaisemmillä sopimusluonnoskierroksilla ja joita Finnwatch on käsitellyt tarkemmin [syyskuussa 2020 antamassaan lausunnossa](#).

Lisätietoja: Outi Hakkarainen, outi.hakkarainen@fingo.fi, puh. 050–317 3728.